

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

19/30

Breda De Heuvel

Een wederopbouwgebied
van nationaal belang

“Twee plannen, twee verschillende, vlak naast elkaar in één stad. Beide van formaat [...]”

Uit: *Eén uitbreidingsplan, twee gedachten*, J. de Ranitz in tijdschrift *Bouw* (1950)

foto: Staatsarchief Brabant / B. van Ellis

“Met het Nolensplein in de wijk hoeven we niet naar Italië, het is hier net zo mooi.”

Uit: *Ontwikkelingsvisie Heuvel 2010-2015*, bewoner Flierstraat (2009)

foto: Serge Techman

Wederopbouwperiode

Wie de kaart van Nederland van eind jaren dertig vergelijkt met die van eind jaren zestig ziet grote veranderingen. Het aanzicht en de inrichting van steden, dorpen en landelijke gebieden zijn ingrijpend veranderd. De Tweede Wereldoorlog richtte zware verwoestingen aan. De gebouwen en infrastructuur in honderden dorpen en steden lagen in puin of raakten zwaar beschadigd. Al tijdens de oorlog begon een centraal geleide rijksdienst met het herstel van de oorlogsschade en de wederopbouw. Dit was niet de enige ruimtelijke opgave waar de overheid voor stond tijdens de wederopbouwperiode. Voor de oorlog leefden al andere grote wensen die nog niet vervuld waren zoals de uitbreiding en vernieuwing van steden en de modernisering van het platteland.

De wederopbouw was ook een periode van optimisme en modernisering. Nieuwe materialen en verkavelingspatronen deden hun intrede, evenals een nieuwe wijkopbouw met veel groen. Het motto van de stad werd licht, lucht en ruimte. Daarnaast kwamen er steeds meer auto's waar rekening mee gehouden moest worden in de plannen.

Selectie van 30 wederopbouwgebieden

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft dertig wederopbouwgebieden geselecteerd uit de periode tussen 1940 en 1965. In deze periode is een groot deel van Nederland opnieuw ingericht. Dat gebeurde op een totaal andere manier dan vóór de oorlog. De geselecteerde gebieden geven met elkaar een goed beeld van hoe er gedacht, gebouwd en ingericht werd. De gebieden worden beschouwd als toonbeelden van de wederopbouwperiode. Ze onderscheiden zich nationaal of zelfs internationaal, bijvoorbeeld vanwege de kwaliteit van de architectuur of als bijzonder voorbeeld van stedenbouw of landschapsinrichting. De Rijksdienst heeft de gebieden in drie gebiedstypen ingedeeld: de wederopbouwkeren (de herstelde oorlogsschade), de naoorlogse woonwijken (de planmatige, stedelijke uitbreidingswijken) en de landelijke gebieden (agrarische ruilverkavelings- en landinrichtingsgebieden).

De rol van het Rijk en de gemeenten

De selectie als één van de 30 wederopbouwgebieden zorgt in de eerste plaats vooral voor meer aandacht en waardering. Het Rijk heeft ervoor gekozen deze gebieden niet als rijksbeschermd gezichten aan te wijzen. De uitdaging voor de gemeente en haar bewoners is om een manier te vinden waarop nieuwe ontwikkelingen en behoud van het karakter van de wijk samen kunnen gaan.

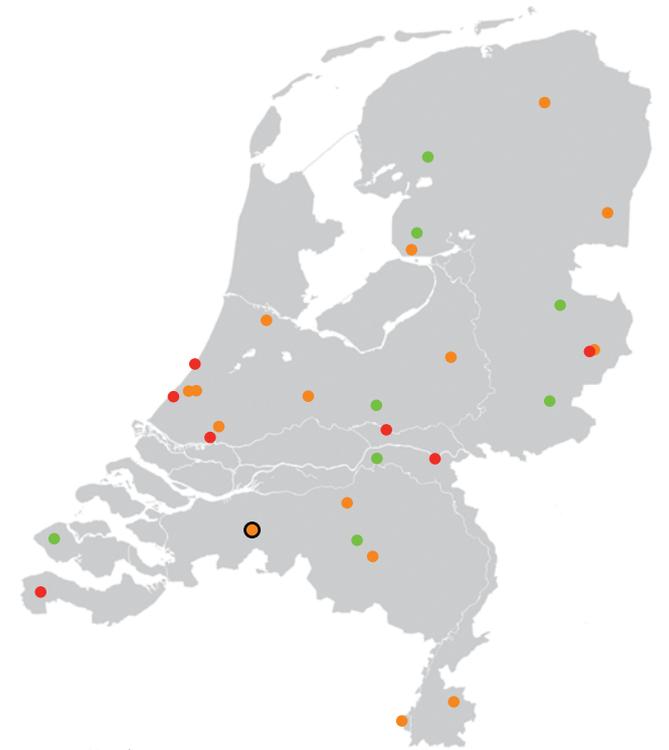
Wederopbouw is één van de vijf prioriteiten uit de rijksnota Visie erfgoed en ruimte. Kiezen voor karakter (VER). Deze nota beschrijft hoe het Rijk een rol ziet voor het cultureel erfgoed in de ruimtelijke ordening. Ook wordt geschetst op welke manier publieke en private partijen rondom cultureel erfgoed en ruimtelijke ordening zouden moeten samenwerken. Het Rijk wil stimuleren dat de bijzondere eigenschappen, de kwaliteiten van de wederopbouwgebieden, ook in de toekomst herkenbaar aanwezig blijven. Om dat te bereiken wil het Rijk (bestuurlijke) afspraken maken met de betrokken gemeenten.

Naoorlogse woonwijken

De bouw van deze uitbreidingswijken kwam na de oorlog op gang om het tekort aan woningen op te vangen. Kenmerkend is dat het vaak gaat om grootschalige uitbreidingen met seriematige of herhaalde bouwblokken: veel rijtjeswoningen en gestapelde meergezinswoningen. De wijken zijn ruim opgezet en hebben een groen karakter. Ze kennen vaak eigen voorzieningen op loopafstand van elkaar: winkels, scholen, kerken en gezondheidszorg. Dit in tegenstelling tot veel vooroorlogse buurten met gesloten bouwblokken in smalle straten met een winkeltje op de hoek en weinig groen. Het gedifferentieerde karakter van De Heuvel komt voort uit de zoektocht van vlak na de oorlog naar nieuwe vormen van stedenbouw en architectuur.

30 wederopbouwgebieden

- Wederopbouwkeren
- Naoorlogse woonwijken
- Landelijke gebieden
- Breda De Heuvel

Wederopbouwkeren

01. Hengelo binnenstad
02. Katwijk aan Zee Boulevardzone
03. Den Haag Atlantikwallzone Kijkduin-Zorgvliet
04. Rhenen binnenstad
05. Rotterdam oostelijke binnenstad
06. Nijmegen binnenstad
07. Oostburg

Naoorlogse woonwijken

08. Groningen De Wijert-Noord
09. Emmen Emmermeer, Angelslo en Emmerhout

10. Nagele

11. Amsterdam Westelijke Tuinsteden
12. Hengelo Klein Driene I en II
13. Apeldoorn Kerschoten
14. Den Haag Mariahoeve
15. Leidschendam-Voorburg De Heuvel Prinsenhof
16. Utrecht De Halve Maan
17. Rotterdam Ommoord
18. Den Bosch Plan Zuid/De Pettelaar
19. Breda De Heuvel
20. Eindhoven 't Hool
21. Heerlen Vriehede
22. Maastricht De Pottenberg

Landelijke gebieden

23. Skarsterlân Haskerveenpolder
24. Noordoostpolder
25. Vriezenveen
26. Berkelland Beltrum I
27. De Groep en omgeving
28. Maas en Waal-West
29. Veere Walcheren
30. Boxtel en Best De Scheeken

Atlas van de wederopbouw in Nederland

De atlas biedt een overzicht van de 30 geselecteerde wederopbouwgebieden en vertelt het verhaal van de ruimtelijke ordening in Nederland aan de hand van een aantal essays.

ISBN 978-94-6208-092-8

Breda De Heuvel is één van de dertig door het Rijk geselecteerde naoorlogse gebieden met een bijzondere cultuurhistorische betekenis. De gebieden tonen samen het tijdperk van de wederopbouw.

Voor meer informatie:

Op de website www.heuvelbreda.nl > Thema's > Wijkontwikkeling, is de 'Ontwikkelingsvisie Heuvel 2010-2015' te downloaden. Op de website www.heuvelverhalen.nl staan verhalen van bewoners.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

De RCE ondersteunt gemeenten bij het opstellen en uitvoeren van plannen die het karakter van de wederopbouwgebieden voor de toekomst behouden. De RCE vindt het belangrijk dat specifieke kennis over de wederopbouwperiode ontwikkeld wordt en beschikbaar komt. Het kennisplatform wederopbouwgebieden vervult hierin een centrale rol.

Zie ook: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/wederopbouw

Breda De Heuvel

De Heuvel is grotendeels uitgevoerd tussen 1949 en 1955 en is een van de eerste wederopbouwgebieden van Nederland. De verscheidenheid van de wijk komt voort uit de zoektocht naar nieuwe vormen van stedenbouw en architectuur: stedelijke strokenbouw versus dorpse rijtjeshuizen in een landschappelijke setting.

Het Heuvelkwartier valt uiteen in twee stedenbouwkundig sterk verschillende delen, met elkaar verbonden door de Dr. Struyckenstraat. Het zuidwestelijke deel is door architect M.J. Granpré Molière ontworpen als een op zichzelf staand dorp op stadsniveau, geïnspireerd door de wijkgedachte, die in het zuiden des lands vertaald werd in het katholieke parochiemodel. Beeldbepalend zijn de bakstenen rijtjeshuizen met pannenpunddaken langs straten die door verschillende architecten zijn ontworpen. Als centrum van deze buurt dient de lange groene Heuvelbrink en het besloten Mgr. Nolensplein met daaraan winkels en de parochiekerk Onze Lieve Vrouwe van de Altijddurende Bijstand, eveneens ontworpen door Granpré Molière.

Het meer stedelijke deel in het noord-oosten van de wijk is integraal ontworpen door architect F.P.J. Peutz en kenmerkt zich door stroken noord-zuid geplaatste portieketageflats, rond het centrale Dr. Struyckenplein. Deze hoge smalle woonblokken waren destijds een architectonische noviteit in Breda. De opgedeelde en in de rooilijn verspringende blokken geven de buurt een bijzonder ruimtelijk karakter. Tussen de blokken bevinden zich nog zogenaamde "overtuinen". Ook het Planciusplein, een lange groenstrook, en rijtjes eengezinswoningen behoren tot deze buurt. Het gebied tussen beide buurten is op basis van een vooroorlogse plan van de Gemeente Breda gerealiseerd en heeft een minder uitgesproken karakter.

Vernieuwing

Aan het begin van deze eeuw zijn de gemeente en de betrokken corporaties begonnen met een ingrijpende vernieuwing van de wijk. Honderden verouderde woningen, waaronder woonblokken in de zuidwesthoek, zijn vervangen voor nieuwbouw die voldoet aan de hedendaagse woonwensen. Het ontwerp van de nieuwe woonblokken met poortgebouwen is geïnspireerd op de voormalige architectuur van de oude woningen. Het oorspronkelijke karakter, de hoge kwaliteit van de architectuur en de openbare ruimte van de wijk is daarmee overeind gebleven.

- 1 Bus voor de brugflat in de Dr. Struyckenstraat, die de wijk verbindt met de stad
- 2 Rijtjeshuizen aan de Van der Spiegelstraat
- 3 Stroken portieketageflats bij de Oranjeboomstraat
- 4 Brede groenstroken doorkruisen de wijk en dienen voor rust en recreatie
- 5 De bebouwing rond het Mgr. Nolensplein geeft de indruk van een dorpsplein
- 6 Portieketageflats aan de Bontekoestraat
- 7 Bakstenen rijtjeshuizen met pannenpunddaken
- 8 Parochiekerk Onze Lieve Vrouwe van de Altijddurende Bijstand
- 9 Monumentale bejaardentehuis Maria Mediatrix, gelegen in het groen

Colofon

Tekst Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed / Grafisch ontwerp En-publique.nl / Kaarten Must / Foto cover Stadsarchief Breda / B. van Gils

